
Література

1. Берлин И. Европейское единство и превратности его судьбы / И. Берлин // Неприкосновенный запас. Дебаты о политике и культуре. – 2002. – №1. – С. 5-23.
2. Делёз Ж. Логика смысла / Ж. Делёз; [пер. с фр. Я. Свирского]. – М.: Академический Проект, 2011. – 472 с.
3. Делёз Ж. Различие и повторение / Жиль Делёз; [пер. с фр. Н. Б. Маньковской, Э. П. Юровской]. – СПб.: Петрополис, 1998. – 384 с.
4. Делёз Ж. Складка. Лейбниц и барокко / Жиль Делёз; [пер. Б. М. Скуратова]. – М.: Логос, 1997. – 264 с.
5. Делёз Д. Что такое философия? / Жиль Делёз, Феликс Гваттари; [пер. с франц. С. Н. Зенкина]. – СПб.: Алетейя, 1998. – 270 с.
6. Дьяков А. В. Жиль Делёз. Философия различия / А. В. Дьяков. – СПб.: Алетейя, 2012. – 504 с.
7. Маркова Л. А. Философия из хаоса. Ж. Делёз и постмодернизм в философии, науке и религии / Л. А. Маркова. – М.: КАНОН+, 2004. – 384 с.
8. Пригожин И. Конец определённости. Время, хаос и новые законы природы / И. Пригожин. – Ижевск: НИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2000. – 208 с.
9. Bell J. Philosophy at the Edge of Chaos: Gilles Deleuze and the Philosophy of Difference / Jeffrey A. Bell. – Toronto: University of Toronto Press, 2006 – 292 p.
10. Colebrook C. Gilles Deleuze / Claire Colebrook. – London: Routledge, 2002 – 184 p.
11. Grosz E. Chaos, Territory, Art: Deleuze and the Framing of the Earth / Elizabeth A. Grosz. – New York: Columbia University Press, 2008 – 116 p.

Summary

Kulik A. G. Deleuze's and F. Guattari's Theories about Interaction with Chaos. *The content of the philosophical strategy concerning interaction with chaos developed by Gilles Deleuze and Felix Guattari is found out. The specifics of this strategy among modern philosophical chaos theories, in particular comparing to I. Prigogin and I. Berlin's ideas about chaos is shown. The thought is argued that according to Deleuze and Guattari relationships of a person and chaos are not one-way process, they imply active role of the both parties of the given interaction. The reasons, explaining why Deleuze and Guattari consider philosophical approach of interaction with chaos more successful than approaches of science and art, are given. Keywords: Chaos, History of Philosophy, Postmodernism, Gilles Deleuze, Felix Guattari.*

УДК 167/168

© Степан В. Возняк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЗНАЧЕННЯ ІДЕЙ МАРТИНА ГАЙДЕГЕРА ДЛЯ МЕТОДОЛОГІЇ СУЧАСНОГО ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

У статті аналізується значення ідей М. Гайдегера, зокрема, його концепції мислення, для методології сучасного гуманітарного знання. Стверджується, що без рішучого обмеження об'єктного, інструментального, розрахункового типу мислення і переходу до «сутнісного мислення», «іншого мислення», переосмислення самого поняття «метод», «методологія» – гуманітарне знання ризикує втратити свій одвічний предмет – людину та її буття у світі. Ключові слова: метод, методологія, сутнісне мислення, обчислювальне мислення, строгість, точність, екзистенціал.

У сучасних гуманітарних науках, та й не тільки в науках, навіть на рівні масової свідомості широко розповсюджений погляд, що нам треба якось відповідати “на сучасні виклики” (глобалізації, екологічної та антропологічної катастрофи, ідентифікації та самоідентифікації, національного відродження, пошуків “нових цінностей” тощо). Проте позиція Гайдегера примушує нас принципово обернути нашу точку зору, наш погляд, нашу думку. Не виклики “сьогодення” нас кличуть у мислення – вони розраховані на продовження роботи мислення у звичному режимі: розрахунку, обчислення, пошуку оптимальних шляхів. А Гайдегер вимагає іншого: думати по-справжньому, віддатися істотному мисленню, сутнісному мисленню, буттєвому мисленню. Саме таке мислення відсторонюється (рос. переклад – “отрешается”) від вимог марнотності і прагне відповідати тому найістотнішому, що кличе нас у мислення. Тобто – вчуватися в буття, долати забуття буття. А тому до Гайдегера варто

прислухатись. Від питання “що робити?” треба переходити до питання “як мислити?”, бути уважним до мислення, не віддавати його на поталу частковим служінням та інтересам. Гайдегер вважає, що *внутрішню істину* людських дій навряд чи можна вимірювати *відповідністю часу* (сучасною мовою кажучи – відповіддю на “виклики часу”), – тут, на його думку, визначальною є “діяльність мислення та поезія” [6, с.242].

Запити на методологічне обґрунтування у сучасному гуманітарному знанні досить високі. І це закономірно. Однак досить часто подібні запити обертаються пошуками якогось ще кращого *інструментарію*, взятого ззовні або запропонованого згори, який можна *прикладати* до того чи іншого змісту в якості “універсальної відмички”. При цьому дуже рідко доходять до розуміння, що гуманітарне знання має свою одвічну специфіку. Слушно зауважує В. О. Конєв: “Гуманітарне знання – це знання значимого буття, того буття, котре не може бути в принципі відірване від людини, тому його пізнання і його істина потребує зовсім іншого путі мислення. Методологію, архітектуру цього путі руху думки і розробляє філософія Мартіна Гайдегера” [4]. Саме у просторі сутнісного мислення питання про методологію гуманітарного знання можуть бути поставлені у своїй істотності.

Гайдегерівська концепція мислення аналізувалася у працях Ж.Бюфре, В.Бібіхіна, В.Пушкіна, В.Конєва, В.Окорочкова, О.Матвейчева, Ю.Разінова та ін., у публікаціях автора статті. Проте значення концепції мислення М. Гайдегера для методології гуманітарного знання розкрите недостатньо, що і постає *метою* цієї статті.

Гайдегер піддає критиці, обчислювальне мислення, – мислення, що калькулює. Проте він його не відкидає, оскільки саме цьому мисленню (реалізованому в науці) європейське людство має дякувати за грандіозні цивілізаційні досягнення. Німецький мислитель спростовує претензії такого мислення на *представництво самої природи, сутності* мислення як такого. Будучи віддани такому мисленню, “ми ще не мислимо”. “Чи побачать врешті-решт і визнають доки не пізно радикальну нелюдськість нинішньої науки, яка викликає такі захвати? Всесилля розрахункового мислення з кожним днем все рішучіше б’є по самій же людині, позбавляючи її гідності і перетворюючи її на заміну складову частину чужого міри ‘операційного’ мислення моделями. Наука організує та інституалізує втечу перед тим мисленням, котре не розраховує” [8, с.455].

Цікаво, що у суто наукового і буденно-повсякденного мислення є спільні риси, якщо подивитися під гайдегерівським кутом зору, і це насамперед – *обчислювальний* характер, розрахунок. Таке мислення має незаперечно певний творчий (у даному випадку – проєктивний) характер, оскільки *перетворює* свої форми і засоби. Проте воно як мислення не ставить під запитання ані ті цілі, які обслуговує, ані саме буття того, хто вживає це мислення, тим самим і не доростаючи до *запитування* про буття сущого. Зрозуміло, наукове мислення обчислює методологічно вивірено, воно постійно стурбоване нарощенням свого методологічного оснащення, потенціалу. Для наукового мислення методологія постає своєрідною “священною короною”, на яку треба молитися.

Гайдегер намагається дати інтерпретацію наступним словам Ф.Ніцше: “Не перемогою науки ознаменувалося наше ХІХ століття, але перемогою наукового методу над наукою”: “Що тут ‘метод’? Що значить ‘перемога методу’? Під ‘методом’ не мається на увазі інструмент, за допомогою якого наука обробляє тематично визначене коло предметів. Метод – це тут, навпаки, той спосіб, яким заздалегідь відмежовується коло предметів, що підлягають дослідженню в своїй предметності. Метод – це таке окреслення світу, що наперед охоплює і жорстко встановлює, у напрямі чого повинен він виключно досліджуватись. І що ж це таке? Відповідь: найповніша вираховуваність усього, що доступно в експерименті і може біти перевірене шляхом експерименту. Окремі науки перебувають у підлеглості до такого начерку світу. Тому метод, якщо він так розуміється, і є ‘перемогою над наукою’. Перемога містить в собі винесення рішення. Рішення, що винесене, є таким: по-справжньому дійсним вважається лише те, що може бути підтверджено науково, тобто обрахованим, розрахованим наукою. Внаслідок своєї вираховуваності світ кожної миті піддається оволодінню з боку людини. Метод – переможний виклик світові: світ зобов’язаний поступити у повне розпорядження людини” [9, с.446]. Граничні можливості такої перемоги методу, вважає Гайдегер, – кібернетика. У світі, що представлений кібернетично, щезає відмінність між машинами-автоматами і живими, одушевленими істотами, оскільки вона нейтралізується зведенням усього до процесу інформації, який не знає такої відмінності.

Сказане, безперечно, стосується гуманітарного знання, зокрема у контексті багатьох спроб застосовувати у “науках про дух” так звані “загальнонаукові методи”. При цьому саме специфіка гуманітарного знання не береться до уваги, вона нівелюється. Якщо гуманітарні науки виконують свою роль у *посиленні оволодіння суцям для розпорядження ним* з боку людини, – справа одна, і тоді орієнтація на *інструменталізм* розрахункової методології є цілком виправданою. І вони об’єктивно втягнені у цей процес. Але якщо гуманітарні науки за своєю істотністю покликані *прояснювати світ людини*, прояснювати *світ людині* й осмислювати людину і світ, то все має бути по-інакшому. У такому контексті гайдегерівські міркування про сутнісне мислення мають серйозне значення.

Мислення ж (сутнісне мислення) *як таке*, на думку Олега Матвейчева, який інтерпретує погляди Гайдегера, не може просто користуватися методом, “оскільки ‘мето-годос’, у перекладі з грецької, є ‘путь-за-кимось’, колія, одноколіїність. Мислення, навпроти, є ‘годос’, тобто торування путі, прокладування її, постійні повороти...” [5, с.24]. Це не значить, що сутнісному мисленню не притаманні свої методологічні засади, але у нього – своєрідний “методос”, *шлях*, особливі путі.

Щодо методу і його природи варто вслухатися у міркування Мартіна Гайдегера: “...У грецькій мові ‘приховування’, ‘обман’ означає відхід від правильного шляху, згортання зі стежки (*патос*). Поширене грецьке слово, що позначає шлях, це *η одос*, а похідним від нього є *μεθόδος*, звідки бере початок і запозичене нами слово ‘метод’. Треба, однак, зауважити, що греки розуміють дане слово не як ‘метод’ у смислі якоїсь процедури, яка допомагає людині здійснювати дослідницьке, вишукувальне посягання на предмети. Для греків *μεθόδος* є перебування-на-дорозі, а саме на тому шляху, який не людиною мислиться як якийсь ‘метод’, але вказується самим суцям і таким чином вже присутній в ракурсі суцього, що виявляє себе. У грецькій свідомості *μεθόδος* – це не ‘спосіб’ дослідження, а радше саме дослідження як перебування-на-путі. Для того, щоб збагнути природу по-грецьки витлумаченого ‘методу’, ми передусім повинні засвоїти, що для грецького ‘шляху’ (*η одос*) характерні ви-глядування і про-зрівання. ‘Шлях’ – це не відстань між двома точками і не множинність таких точок. Перспективна і ‘прозорлива’ сутність шляху (який сам веде до неприхованості) і тим самим сама сутність ходу, здійсненого на цьому шляху, визначаються в ракурсі неприхованості і безпосереднього приходу до неприхованого” [16, с.133].

Наука не є осмислювальним роздумом, тут – обчислення у різноманітних формах. Сказав же В. Ключевський: “Психологія з науки про душу перетворилася на науку про її відсутність”. Психологія піддалася спокусі стати наукою на зразок фізико-математичного природознавства, ґрунтовно опанувала об’єктним мисленням, має, безумовно, серйозні досягнення, але от душа як саме *душа* – відсутня. Душевне є такою реальністю, яка назавжди залишиться *річчю-в-собі* для позитивно-наукового (“чистого”) розуму, що доводив (і, до слова, досить вдало довів) Іммануїл Кант.

Мислення як сутнісне саме є *шлях* (ось чому в Гайдегера своє ставлення до “методології”), тобто є – “методос”. Ми відповідаємо цьому шляхові тільки тоді, коли вже перебуваємо в дорозі. Бути в путі, щоб її прокладати, – це одне. Але є й інше – стати на цей шлях звідкись зі сторони і міркувати про те, розрізняються ті чи інші відрізки шляху і т.п.; це справа кожного, – того, хто не знаходиться в путі і навіть не має наміру йти ним, а залишає себе осторонь, щоб тільки представляти і обговорювати цей шлях, рефлексувати щодо нього. Ось чому осмислюють роздум не є просто рефлексією. Але що потрібно, щоб ми стали на шлях? Гайдегер відповідає: “Для того, щоб ми опинилися в путі, ми повинні, звісно, зрушитися. Це сказано в подвійному смислі: по-перше, ми зворушені, тобто самі відкриваємося перспективі, що розкривається, та напрямкам шляху, і, по-друге, ми вирушаємо в дорогу, тобто робимо кроки, без яких немає ніякого шляху. Шлях мислення не тягнеться звідкись кудись як прокладено десь шосе, він також сам по собі взагалі не існує де-небудь наявно. Хід і тільки хід (*Gehen*), в даному випадку мисляче запитування, суть в-чинок (*Be-wegung*). Це *Be-wegung* є дозвіл шляху з’явитися. Цей характер мислительного шляху належить вперед-забіганню (*Vorg-läufigkeit*) мислення, яке зі свого боку полягає в загадковому усамітненні, у високому і несентиментальному сенсі цього слова” [14, с.261-262].

Ось таким способом Гайдегер і характеризує шлях сутнісного мислення і способи його здійснення. Це – *зрушення, мисляче запитування, вчинок*. Тут, як бачимо, працюють не тільки категорії, але й *екзистенціали*. Входити у ситуацію мислення – значить зводити себе у певний

екзистенціальний стан. Своїм слухачам лектор Мартін Гайдегер говорить: "...Ми приблизно вже зрозуміли слово 'мислення', нехай навіть з невизначеним значенням, що ми маємо на увазі під "мисленням" щось таке, що відбувається завдяки дії людського духу" [14, с.152]. Саме духу, а не просто інтелекту, інтелектуального напруження і праці, – духу як "включення" всієї людської істоти в її власне людське та власне істотне. В. О. Конев зауважує, що мислення, за Гайдегером, не є оперуванням поняттями чи представленнями, мислення – це особливий стан буття людини, такий стан, у якому вона реалізує, виявляє (проживає, показує, випробовує і т. д.) свою сутність [4]. Мислити – це насамперед бути людиною, *ставати людиною*, а не просто напружувати інтелект, щось вивчати, досліджувати.

Одноколіjne мислення потребує *точності* термінології. Гайдегер зазначає, що на площині односторонньої одноманітної гадки тільки і починається *одноколіjne* мислення. "Посередництвом цього все приводиться до однозначності понять і термінів, точність яких не тільки відповідає точності технічного підходу, але і має з такою одне і те ж саме сутнісне походження" [14, с.112]. Зростаюча влада одноколіjного мислення створює певний порядок нашого життя. У межах такого порядку відбувається *псування* слів, мови. "Домівка буття" стає вельми захарашеною і незатишною. А це приводить до того, що людина звужується, все більш щірко і вперто, як каже Гайдегер, "влаштовується єдино на поверхні своєї істотності, що існувала до сих пір, і буде дозволяти собі вважати лише поверхню цієї площини єдиним простором свого існування" [14, с.66].

Тепер доречно торкнутися проблеми *співвідношення точності і строгості*. Фраза Гайдегера про те, що є більш строгіше мислення, ніж понятійне, належить теж до числа ризикованих. Варто уточнити контекст, в якому вона вжита: "... Онтологія <...> підлягає критиці не тому, що продумує буття суцього і при цьому вганяє буття в поняття, а тому, що не продумує істину буття і тим самим упускає з уваги, що є більш строгіше мислення, ніж понятійне" [11, с.216]. Отже, більш строгіше мислення, ніж понятійне, потрібно для *продумування істини буття*. Точність мислення ніколи не збігається зі *строгістю* мислення.

Строгість думки черпає свою сутність, – зауважує М.Гайдегер, – від того роду настроженості, з якою думка стоїть на сторожі свого ставлення до істотності суцього. А точне мислення – пов'язує себе обов'язком рахуватися із суцим і служити виключно йому [12, с. 39]. В. В. Бібіхін з цього приводу вельми слушно акцентує: "Строгість думки не в логічному формалізмі, а у вірності досвіду буття" [3, с. 433]. Наукові (і формально-логічні) вимоги до точності термінів мають свої підстави, це не чиясь суб'єктивна вимога, примха, свавілля. Адже наука "має справу тільки з тим, що піддається упредметненню, тому вона може і повинна дотримуватися однозначної відповідності терміна факту. Філософія захоплена суцим, в усякому разі, не менше (насправді більше) науки, але намагається дати слово саме тому, що не вмщується в предметні рамки. Уміння бачити світ при вдивлянні в факти сприймається ззовні як порушення наукової об'єктивності" [3, с.433].

Сутнісне мислення, таким чином, є по правді строгим, а строгість – це вірність досвіду буття, вміння у процесі вдивляння у факти бачити більше, ніж вони самі, тобто – світ, ціле. Тут свідомо вживають багатозначні слова і поняття, і все – заради строгості: "... Усе істинно мислиме істотного мислення залишається – а саме з сутнісних основ – багатозначним. Ця багатозначність ні в якому разі не є лише залишком деякої ще не досягнутої формально-логічної однозначності, якої, власне, ніби намагалися, але не дійшли. Багатозначність, навпаки, це стихія, в якій має обернутися мислення, щоб бути строгим" [14, с.126]. Але виникає питання: а що це означає? Що таке "вірність досвіду буття"? Чим така вірність засвідчується? Або вона не вимагає жодних свідчень і засвідчень, доказів? Зрозуміло, вимагати від будь-кого докази "вірності досвіду буття" – означає потрапити в колію одноколіjного мислення, адже тут – не доказ, а "вірність". Вірність доводити і довести не можна, вона або є або її немає. *Вірність сама себе доводить*. Чим? – Вірністю ж. Однак як довідатися про її наявність або відсутність? Ось у Гайдегера в його текстах присутня така вірність досвіду буття, та у В. В. Бібіхіна – явно вона відчувається, а ось, наприклад, у якогось іншого автора – ні, хоча і пише він про Гайдегера, і про буття, і про присутність і про всякі онтологічні та екзистенціальні речі. Чим це пояснити? По чому це пізнається? – А ні по чому, ні "чому", – по вірності самій. Інтуїтивно чи поняттєво? Звичайно, ми в таких питаннях більше схильні довіряти інтуїції. А якщо вона введе в оману? Гайдегер стверджує: "Якщо мислення мислителя повністю відрізняється від пізнання

'наук' і будь-якого виду практичної обізнаності, тоді й віднесеність цього мислення до помисленого їм істотно відрізняється від ставлення звичайної 'практико-технічної' і 'морально-практичної' думки до того, що вона, власне, мислить" [16, с.26]. Можливо, впевненість вірності досвіду буття слід шукати в особливостях відношення мислення до того, що воно мислить. Далі: "... Ми повинні розшукувати мислення в його мислиме всякий раз у стихії його багатозначності, в іншому випадку воно залишиться для нас закритим" [14, с.127]. Отже, строгість гуманітарного знання аж ніяк не пов'язана з точністю. Гайдегер рішуче стверджує: "Строгість математичного природознавства – це точність... Напроти, усі науки про дух і навіть усі науки про життя зобов'язані бути неточними саме для того, щоб залишатися строгими" [7, с.263].

Зрозуміло, шукати якихось гарантій у сфері сутнісного, істотного мислення – марна справа. Воно принципово негарантований, як і, до речі, людське буття як таке. Але хоча б деякі "мітки" виставити на шляху такого мислення можна? Ось що Гайдегер каже з цього приводу: "Цьому істинно мислячому мисленню належить знання і така ретельність роздумів і слова, які суттєво перевершують усі вимоги однієї лише наукової точності. Згідно до досвіду грецьких мислителів, таке мислення завжди залишається порятунком неприхованого від приховування..." [16, с.263-264]. Отже – ретельність слова і роздуми. І вчування, вслухання, вдивляння (а не просто дослідження) у неприхованість.

"Сутнісне бачення", говорить Гайдегер, – це філософія. А філософія – не просто заняття для думки, яка захоплена грою загальними поняттями, причому таке заняття, якому можна віддаватися, а можна і не віддаватися, оскільки в обох випадках нічого суттєвого не відбувається [16, с. 262]. Отже, сутнісне мислення (бачення) іманентно пов'язано з тим, що з людиною, що ступила на цей шлях, вкинула себе в цю ситуацію, *щось відбувається*. В. В. Бібіхін, що вміє мислити разом з Гайдегером ніби зсередини руху його думки, в її ейдосі, на граничній межі і в екзистенціальній напрузі, ось яким чином пише про єдність присутності (Dasein), буття і мислення: "Присутність (Dasein – С.В.) – місце сутички, надриву, втраченої повноти, невловимого багатства, крайньої убогості. Я, людська істота на своєму останньому дні – це чиста присутність, вона ж – буття, вона ж думка" [2, с.52].

Гайдегер закликає мислити не тільки і не стільки категоріями, але екзистенціалами. Категорії ж характеризуються ним як риси такого суцього, яке незрівняно з присутністю, з людським способом буття. Усяка наука, яка має на меті розчленування і обмеження своєї предметної області, залежна від категорій, які "вона розуміє інструментально" [15]. Безперечно, такі науки не піднімаються до розуміння категорій як форм тотожності мислення і мислимого (суцього). Інструменталістський підхід як до категорій, так і до методології, є характерним для тих наук (у тому числі і гуманітарних), які як "дослідження" спрямовані на оволодіння суцим і аж ніяк на його розуміння, осмислення, – не кажучи вже про буття як таке і про власне людське буття.

Для гуманітарного знання ("науки про дух"), що має справу саме з людським світом, з людським "буттям-в-світі", усе сказане вище, на нашу думку, має вирішальне значення. Мислити не просто про екзистенціали та ще за допомогою звичного об'єктного мислення, а мислити саме екзистенціалами як формами руху та здійснення думки, що проникає в нервову, живу, одушевлену тканину людського світу за логікою "страху і трепету" цього світу – у цьому природа сутнісного мислення. Чи готове гуманітарне знання до цього?..

Гайдегер запитує: як же розірвати замкнене коло людині всесвітньої технічної цивілізації? На шляхах науково-технічного планування і виробництва – даремно сподіватися. Як же вона розмикається і чим може сприяти у цьому людина? – "Можна припустити, що найголовніше тут – не уникати подібних запитань. Необхідно слідувати за ними думкою. Необхідно насамперед осмислити замкненість як таку, тобто слідувати думкою за тим, що править у ній. Можна припустити, що справа зовсім не в тім, щоб прорвати цю замкненість. Важливо углядіти те, що таке осмислювання – це аж ніяк не пролог до дій, але сама ж рішуча дія, таке, завдяки чому відношення людини до світу може розпочати поступово перетворюватися" [9, с.451]. Потрібно зробити крок назад: "мислення відступає перед всесвітньою цивілізацією і, жодним чином не зрікаючись її, але тримаючи дистанцію, займається усім тим, що ніяк не могло продумуватися у самому початку західного мислення, але що вже було тоді поіменоване і так наперед про-говорене для нашого мислення" [9, с.452].

Саме це може підготувати перехід до “іншого мислення”, а цей перехід Гайдегер характеризує таким чином: мисленню “вкрай важливо прорідити і просвітлити ті простори, у межах котрих буття знову би змогло прийняти людину – стосовно її сутності – у деяку первісну зв’язаність із ним. Бути таким, що підготовлює, – ось суть такого мислення” [13, с.303].

Таке мислення, вважає Гайдегер, треба виховувати, тобто – навчитися *мислити посеред наук*. “Найскладніше знайти для цього своєрідну форму, так щоб виховання мислення не падало жертвою змішення його з науковим дослідженням і з вченістю. Подібний намір насамперед піддається небезпеці тоді, коли цьому мисленню водночас з тим постійно приходиться лише відшукувати своє власне місце перебування. Мислити прямо посеред наук значить проходити мимо них без презирства до них” [13, с.304-303]. Знову ж таки Гайдегер підкреслює, що наукове дослідження і вченість (так само як і проста кмітливість) – це *ще не мислення*.

Значення гайдегерівської концепції мислення для методології гуманітарних наук насамперед полягає у тому, що її *не можна застосувати* як черговий інструментарій, під неї *не можна підлаштувати* існуючі методології. Його концепція *кличе у мислення*. Але як же *працює* це інше мислення? – Сам Гайдегер відверто відповідає: «Я не знаю, як ‘працює’ це мислення. Можливо навіть, що шлях мислення веде у теперішній час до мовчання, – щоб вберегти мислення від перетворення на мотлох за якийсь рік. Можливо також, що потребується 300 років, щоб воно стало ‘працювати’» [6, с.245]. – У вустах філософа ось це “не знаю” *багато чого* вартує, пригадаймо Сократа. Гайдегер не знає, як таке мислення “працює”. Але він знає, чим воно є. Можливо, воно зовсім і не “працює”, і не в тім річ. Воно просто *інакше здійснюється*, і людина входить у нього зовсім по-інакшому, ніж у звичайне мислення як представлення. Головне, щоб таке мислення *було*, ставало і людина приймала його як дар; тоді вона крок за кроком здатна повертатися із ситуації забуття буття і набувати здатності *спів-діяти істотності буття*. Замість невпинного нарощення засобів оволодіння суцям людина почне *власне мислити*, тобто створювати посеред суцього ті місця, де проступала б істина буття. Але, принаймні, яким є той факт, що, вважаючи на концепцію мислення німецького мислителя, треба *чітко розмежовувати* функцію гуманітарного знання, яку воно виконує у сучасному соціумі для побільшення розпорядницької *влади* над суцям, для поширення й універсалізації *контролю* як такого, та дійсне покликання такого знання; розмежовувати інструментальність методології та дійсний шлях мислення і у жодному випадку *не плутати* одне з іншим. Просто треба бачити об’єктивні межі *об’єктного мислення* (мислення-обчислення) як дослідження.

Усе сказане вище так чи інакше стосується й значення концепції *іншого мислення* для світогляду сучасної людини, якій варто частіше нагадувати: “*Ми ще не мислимо*”. Тому що мислити – це не значить обчислювати, прораховувати, проявляти кмітливість; мислити означає *здійснювати свою сутність відповідно до істотності буття*, відповідати своєму (нашому) буттєвому покликанню. Освітній процес повинен бути певним чином переорієнтований на гайдегерівське розуміння мислення, що означає *бачення меж* того мислення, яке проектується у процесі навчання і виховання, а воно повністю підпадає під гайдегерівські характеристики розрахункового мислення. Можна у цьому плані додати до Гайдегера: не тільки “науки не мислять”, але й освіта *ще більше* “не мислить”, оскільки суцільно стурбована засвоєнням учнями “основ наук” і навіть не підозрює, що має справу з *ось-буттям, тут-буттям, присутністю, Dasein*. Саме до царини освіти можна найбільшою мірою віднести наступні слова німецького мислителя: “А чи є тепер страх більший, ніж страх перед думкою?” [10, с.223].

Гайдегер упевнений, що людина повинна перейти до “іншого мислення”, увійти у його ейдос, напругу, ситуацію. Правда, він вельми тверезо оцінює наші можливості: “Революція образу думки, що має відбутися з людиною, поки що не підготовлена; прилюдне обговорення її несвочасне” [8, с.456]. Що ж нам робити тепер і що є у наших силах та можливостях? “Для нас, сьогоднішніх, величність справи мислення занадто велика. Може бути, ми здатні трудитися над торуванням вузьких і таких, що недалеко ведуть, стежок перевалу” [6, с.250].

Куди ж веде путь гайдегерівської думки? В.Бібихін зазначає, що дослідникам Гайдегера дуже хочеться, щоб “путь мислі, путь гайдегерівської мислі, путь усякої мислі, путь нашої мислі *все-таки не вів туди, куди він веде у Гайдегера*, – до смирення людини, тобто до вимірювання її мірою світу, мірою злагоди; до того, щоб людина уступила себе цілому” [1,

---

с.20]. – *Ось куди веде путь мислі Гайдегера*. Людина – особливо сучасна – вперто не хоче *уступити себе цілому* і навіть, якщо б і захотіла, не може. Сучасна людина занадто стурбована собою, своїм і боїться у відданні себе світовому (буттєвому) цілому втратити свою ідентичність, хоча, як засвідчив досвід тоталітарних режимів ХХ століття, людина вельми легко розчинялася в юрбі, у *das Man*. Проте саме у цьому, до чого закликає Гайдегер, у вимірюванні людини мірою світу як цілого (а не навпаки) – *спасіння* від суцільного, остаточного, безнадійного падіння. В усвідомленні цього, на нашу думку, полягає смисл, значення і велич гайдегерівської концепції мислення.

Література

1. Библихин В. В. Вместо предисловия / В. В. Библихин // Хайдеггер М. Что такое метафизика? / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихин]. – М. : Академический Проект, 2007. – С. 5-27.
2. Библихин В. В. Внутренняя форма слова / В. В. Библихин. – СПб. : Наука, 2008. – 420 с. – (Слово о сущем).
3. Библихин В. В. Примечания / В. В. Библихин // Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М. : Республика, 1993. – С. 407-436.
4. Конев В. А. Мартин Хайдеггер о мышлении [Электронный ресурс] / В. А. Конев // Философия культуры-96. – Самара : Самарский университет, 1996. – Режим доступа: http://www.portalus.ru/modules/philosophy/print.php?subaction=showfull&id=1108669602&archive=0212&start_from=&ucat=1&
5. Матвейчев Олег. “Новое мышление” позднего Хайдеггера / Олег Матвейчев // Хайдеггер М. Что зовется мышлением? / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. Э. Сагетдинов]. – М. : Академический Проект, 2007. – С. 5-30.
6. Хайдеггер М. Беседа сотрудников журнала “Шпигель” Р. Аугштайна и Г. Вольфа с М. Хайдеггером 23 сентября 1966 года ; [пер. с нем. И. Д. Рожанский, В. В. Библихин] // Философия Мартина Хайдеггера и современность. – М. : Наука, 1991. – С. 233-250.
7. Хайдеггер М. Время картины мира / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихин] // Время и бытие. Статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М. : Республика. – (Мыслители ХХ века). – С. 41-62.
8. Хайдеггер М. Знаки / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. А. В. Михайлов] // Хайдеггер М. Исток художественного творения. – М. : Академический Проект, 2008. – С. 455-456.
9. Хайдеггер М. Исток искусства и предназначение мысли / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. А. В. Михайлов] // Исток художественного творения / М. Хайдеггер. – М. : Академический Проект, 2008. – С. 440-454.
10. Хайдеггер М. Исток художественного творения / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. А. В. Михайлов] // Исток художественного творения. – М. : Академический Проект, 2008. – (Философские технологии). – С. 77-236.
11. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихин] // Время и бытие: статьи и выступления. – М. : Республика, 1993. – (Мыслители ХХ века). – С. 191-220.
13. Хайдеггер М. Послесловие к: “Что такое метафизика?” / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихин] // Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М. : Республика, 1993. – (Мыслители ХХ века). – С. 36-41.
13. Хайдеггер М. Слова Ницше “Бог мертв” / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. А. В. Михайлов] // Исток художественного творения. – М. : Академический Проект, 2008. – С. 302-367.
14. Хайдеггер М. Что зовется мышлением? / М. Хайдеггер; [пер. с нем. Э. Сагетдинов] – М., Академический Проект, 2006. – 351 с. – (Философские технологии).
15. Хайдеггер Мартин. Конец философии и задача мышления [Электронный ресурс] / Мартин Хайдеггер. – Режим доступа : <http://vox-journal.org/html/issues/vox5/83>.
16. Хайдеггер Мартин. Парменид / Мартин Хайдеггер ; [пер. нем. А. П. Шурбелев]. – СПб. : Владимир Даль, 2009. – 283с.

Summary

Voznyak Stepan V. Marting Heidegger's Ideas on Value for Modern Humanitarian Knowledge Methodology. *The author analyzes Marting Heidegger's ideas, especially his thinking concept value for modern humanitarian knowledge's methodology. The author states that without strict limiting the object, instrumental, conting type of thinking and switching to “essential thinking”, “another thinking”, thinking over the “method” concept humanitarian knowledge can loose its subject – the man and his being in the world. Keywords: method, methodology, essential thinking, conting thinking, strictness, exactness, existential.*